

Desinformatie op lokaal niveau

Enkele handvatten en denkkaders

VNG-Overijsseldag Markelo
Themasessie Platform Informatiesamenleving
21 november 2025

Dr. Maarten Hillebrandt

Universitair docent, Departement Bestuurs- en Organisatiewetenschappen
Universiteit Utrecht

Komende 45 minuten

1. 'Desinformatie? Hier bij ons?'
2. Maatschappelijke context
3. Recent onderzoeksproject gemeentelijke aanpak desinformatie
4. Het gemeentelijk handelingsperspectief
5. Fictieve casussen, stellingen, discussievragen

Even voorstellen

- Universitair docent publiek management, Departement Bestuurs- en Organisatiewetenschappen, Universiteit Utrecht
- Onderzoek naar o.a. transparantie Europese besluitvorming, kwantificering in publieke dienstverlening, en desinformatie-aanpak op lokaal niveau.
- Overkoepelend thema: de rol en betekenis van informatie in de publieke sfeer.

Onderzoeksgroep desinformatie

- Onderzoeksproject 'Gedragen gedragsbeleid voor de omgang met desinformatie' (september 2024 – mei 2025)
- Permanente interdisciplinaire Special Interest Group 'Tackling Disinformation and Misinformation', binnen focusgebied Governing the Digital Society (sinds mei 2025)
- Voorbereiding 'living lab' desinformatie (hopelijk per 2026)

*Desinformatie:
geen ver-van-mijn-bedshow*

Bodegraven (2020)

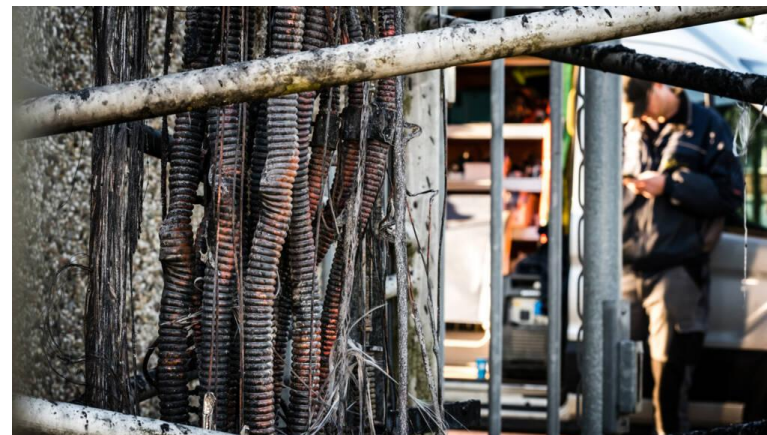
Rotterdam (2021)

o.a. Veldhoven, Deurne, Nuenen, Beesd (2020)

Utrecht (2019)

Amsterdam (2024)

31 oktober 2025

Geert Wilders
@geertwilderspvv

Klopt dit bericht?

Graag wil ik u informeren over het volgende:

De Kiesraad heeft de beveiliging van de verkiezingssoftware OSV2020 – gebruikt bij de vaststelling van verkiezingsuitslagen en zetelverdeling – en laten onderzoeken door Hackdefense B.V. De betreffende persoon die aan deze B.V. is gelinkt is een vertrouwenspersoon werkzaam voor D66 (zie website D66) genaamd Mark Koek. Dit roept bij mij vragen op met betrekking tot de onpartijdigheid en onafhankelijkheid in het kader van de verkiezingsuitslagen.

Voor verdere informatie verwijs ik u naar het pdf-bestand in de bijlage. De informatie inzake de bedrijfsgegevens komt uit het handelsregister van de KvK.”

Onderzoek verkiezingssoftware uitgevoerd door bedrijf met politieke achtergrond D66

De Kiesraad heeft de beveiliging van de verkiezingssoftware OSV2020 – gebruikt bij de vaststelling van verkiezingsuitslagen en zetelverdeling – laten onderzoeken door Hackdefense B.V. (KvK-nummer: 69477043)

Volgens openbare gegevens wordt Hackdefense B.V. bestuurd door QCSEC B.V. (KvK-nummer: 59364408), waarvan Mark Koek enig aandeelhouder en bestuurder is. Mark Koek is tevens, middels zijn B.V., algemeen directeur van Hackdefense.

Uit eerdere berichtgeving (o.a. Sleutelstad.nl, 2012 en 2014) blijkt dat Mark Koek in het verleden actief was voor D66 Leiden, onder meer als raadslid en fractievoorzitter. Tegenwoordig is hij vertrouwenspersoon voor D66 in de provincie Zuid-Holland.

Deze feiten roepen vragen op over de onafhankelijkheid van het beveiligingsonderzoek naar software die een cruciale rol speelt bij de Nederlandse verkiezingsuitslag.

3:59 PM · Oct 31, 2025 · 455.5K Views

533

603

1.9K

80

Read 533 replies

Desinformatie in verkiezingscontext

> Voorafgaand aan, tijdens, en na verkiezingen.

Doel 1: Beïnvloeding stemgedrag:

- Opkomst bepaalde demografische groepen onderdrukken
- Onderzoek VS: publieke opinie over lokale kandidaten meer beïnvloedbaar dan nationale kandidaten

Doel 2: Onderminning vertrouwen:

- Onjuiste informatie over stemlocaties – en tijden
- Eerlijkheid / onpartijdigheid proces in twijfel trekken

(German Marshall Fund, 2024)

Definities

- **High Level Expert Group Europese Unie:** “false, inaccurate, or misleading information designed, presented and promoted to intentionally cause public harm or for profit.”
- **Rijksoverheid** (overgenomen door o.a. de **gemeente Utrecht**): “onware, inaccurate of misleidende informatie die met opzet wordt gemaakt en verspreid om geld te verdienen of om een persoon, sociale groep, organisatie of land te schaden.”
- **US Department of State** (overgenomen door de **OESO**): “false, inaccurate, or misleading information deliberately created, presented and disseminated to harm a person, social group, organisation or country”
- **German Marshall Fund:** “false information that is deliberately created to harm, mislead or evoke an emotional response in a target audience.”

Situatie

Informatie is: false, inaccurate, misleading

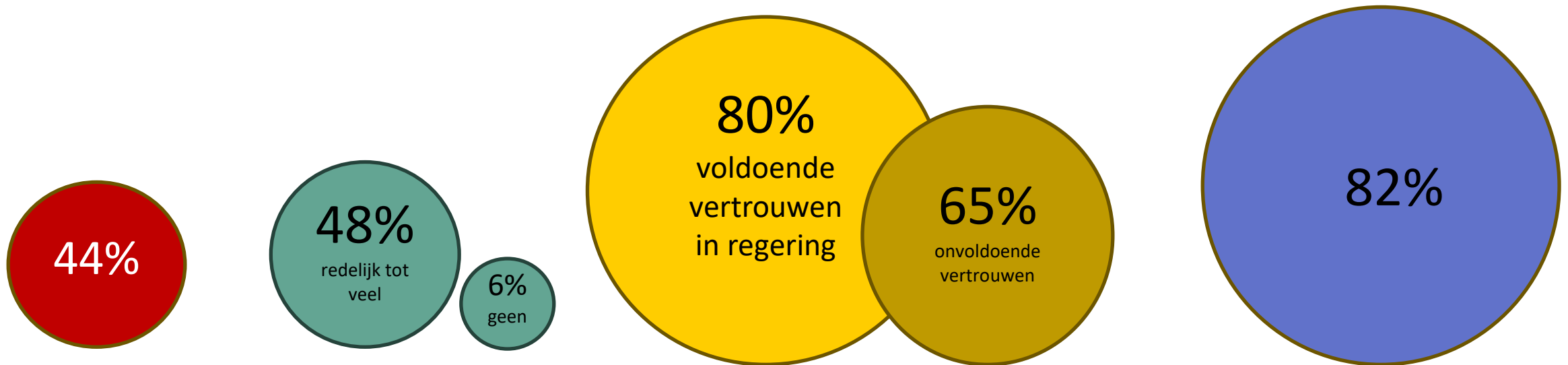
Causale toeschrijving

Opzet / intentional / deliberately created

Motief

Cause public harm / for profit / persoon, sociale groep, organisatie of land
schaden / mislead / evoke emotional response in target audience

Wat denken Nederlandse burgers?

Zorgen over wat online (niet) echt is * Zorgen over misinformatie * Verantwoordelijkheid overheid bestrijden misinformatie * Desinfo bedreiging democratie en rechtsstaat

CvdM (2025)

SCP (2023)

SCP (2023)

Rathenau Instituut (208)

Maatschappelijke context

Mogelijke gevolgen van desinformatie

Afnemend vertrouwen in publieke instituties

Verscherpte maatschappelijke tegenstellingen

Ondermijning van verkiezingen en referenda

Brazil's Bolsonaro says he may not accept 2022 election under current voting system

NOS Nieuws • Woensdag 15 november 2017, 12:33 •
Aangepast woensdag 15 november 2017, 13:17

Ollongren: Russische desinformatie bij
Oekraïne-referendum

Onderdrukking vrij en openbaar debat

Het Parool

**Rapport SCP:
Nederlanders zijn de
polarisatie moe**

Het 'autoritaire draaiboek'

According to these leading scholars of democracy, aspiring modern authoritarians tend to employ the same **seven basic tactics in the pursuit of power**.

- 1 They attempt to politicize independent institutions.
- 2 They spread disinformation.
- 3 They aggrandize executive power at the expense of checks and balances.
- 4 They quash criticism and dissent.
- 5 They specifically scapegoat vulnerable or marginalized communities.
- 6 They work to corrupt elections.
- 7 They stoke violence.

Protect Democracy (2022)

‘FIMI’

The European Union uses the term “foreign information manipulation and interference” (FIMI), which mainly focuses on disinformation threats, but is also related to the broader foreign interference picture: “Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI) describes a mostly non-illegal pattern of behaviour that threatens or has the potential to negatively impact values, procedures and political processes. Such activity is manipulative in character, conducted in an intentional and co-ordinated manner, by state or non-state actors, including their proxies inside and outside of their own territory” (European External Action Service, 2023^[88]).

OESO (2024)

*Waar of niet waar?
Nou en!*

Waarheidsgehalte is maar
een kleine component van of
iets in ons wereldbeeld past

“Het had waar kunnen zijn”

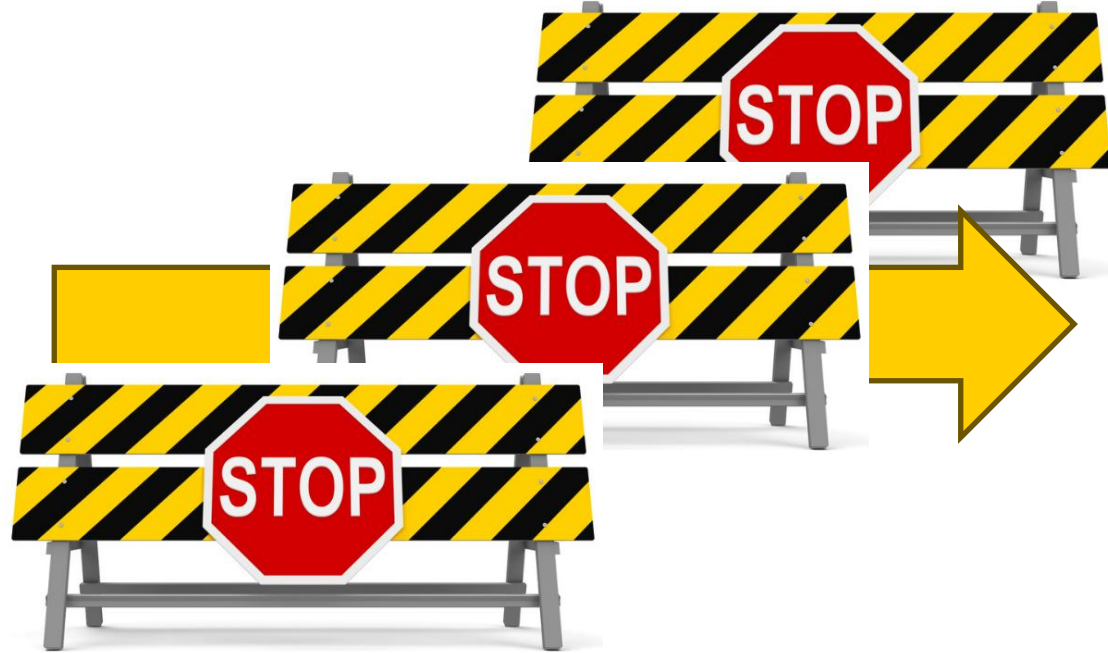

Thierry Baudet ✓
@thierrybaudet

Vanavond zijn twee dierbare vriendinnen ernstig lastig gevallen door vier marokkanen in een trein. Aangifte doen natuurlijk volstrekt zinloos. Oh lieve, kinderlijk naïeve Nederlanders! Stem nou toch eindelijk voor verandering. Breek los van politiek correct gelul! Red dit land!

Maar...

Bovendien...

- Noties van desinformatie en samenzweringstheorieën in het alledaagse gebruik vaak doordeesemd van stigma en vooroordelen ('wappies', 'tokkies', 'tin foil hat', enz.)
- 'De machthebber' heeft structureel meer middelen om dingen als 'desinformatie' te kwalificeren

- Kan leiden tot onderdrukking/marginalisering van afwijkende/heterodoxe opvattingen
- In momenten van crisis/morele paniek verhevt dit effect
- Past bij een democratie om ruimte te bieden aan een zo breed mogelijk geluid, inclusief marginale en onpopulaire zienswijzen

Recent onderzoeksproject gemeentelijke aanpak desinformatie

“Wat kunnen we in de aanpak op desinformatie leren van de wisselwerking tussen het lokale bestuur enerzijds en het maatschappelijk middenveld anderzijds in drie grote Nederlandse steden, en op welke manier kunnen de verschillende inzichten ons helpen om tot breed gedragen gedragsbeleid voor de omgang met desinformatie te komen?”

- Exploratief
- Niet-representatief: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht
- Focus op legitimiteits- en effectiviteitsvraag
- Verkenning aanpak en beleidsopvattingen gemeenten en maatschappelijk middenveld (30 interviews) én lokale publieke opinie (survey onder 266 inwoners)

Gedragen gedragsbeleid voor de omgang met desinformatie

Een verkenning van de desinformatie-aanpak in Amsterdam, Rotterdam en Utrecht

AUTEURS

Dr. Maarten Hillebrandt
Departement Bestuurs- en
Organisatiewetenschap

Dr. Robert Weijers
Departement Psychologie

Ondersteuning

Sabine Bosgoed (onderzoeksstagiair)
Rozemarijn Ekkel (onderzoeksstagiair)
Janna van der Lee (onderzoeksassistent)
Michael Moustaka (onderzoeksstagiair)
Sarah Grigori (onderzoeksstagiair)

Utrecht
juli 2025

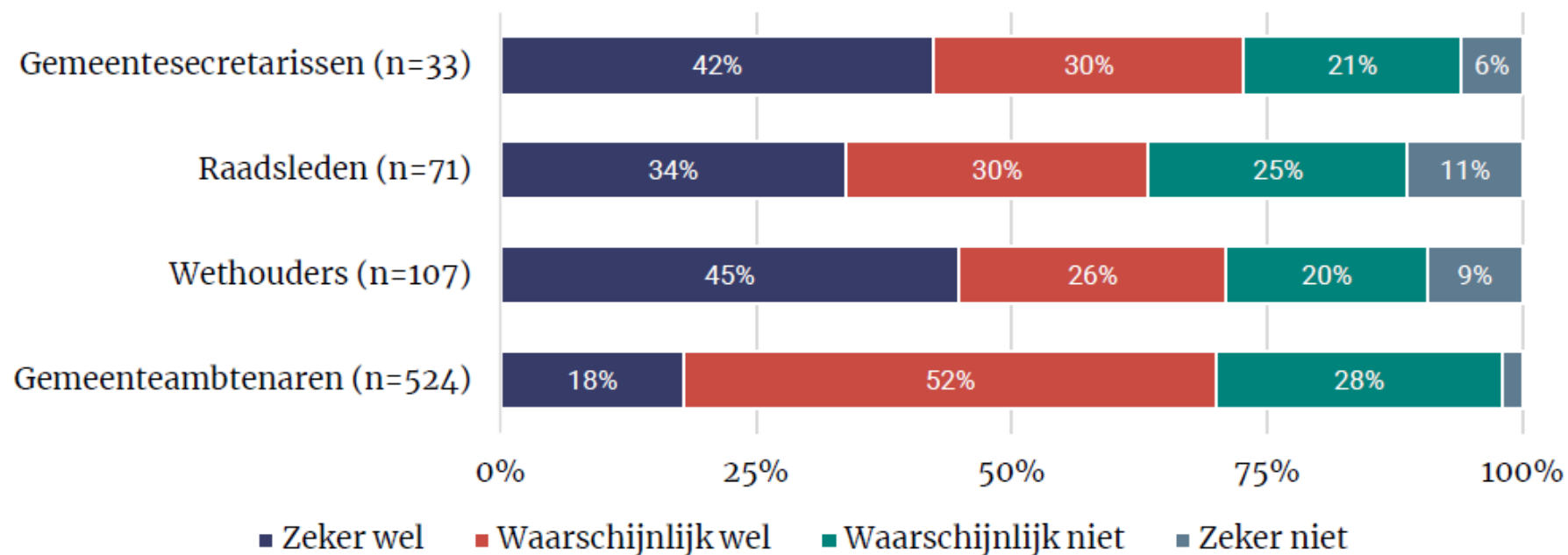
Belangrijkste bevindingen

- Desinformatie wordt lokaal in een breed scala aan contexten en maatschappelijke thema's geïdentificeerd, vaak gekoppeld aan online leefwereld
- Significante verschillen tussen de drie steden mbt primaire benadering : academisch, professioneel (eerstelijns), of ambtelijk
- Er gebeurt al best veel, maar versnipperd en zonder overzicht/centrale regie, en weinig is formeel beleid
- *Gemeenten* verwachten meer regie vanuit het Rijk, experimenteren ondertussen.
- *Maatschappelijk middenveld* verwacht vooral facilitering, prioritering/sturing, en waar nodig/mogelijk, financiële ondersteuning van gemeente.
- *Burgers* zijn voorstander van krachtadig optreden: 'doe iets, en doe het maar gewoon'.

Handelingsperspectief

Figuur 2-1 – Perceptie van het vóórkomen van misleidende informatie bij de eigen gemeente in het afgelopen jaar

Figuur 4-1 – Is er in uw gemeente...

Basis: gemeentesecretarissen (n=33)

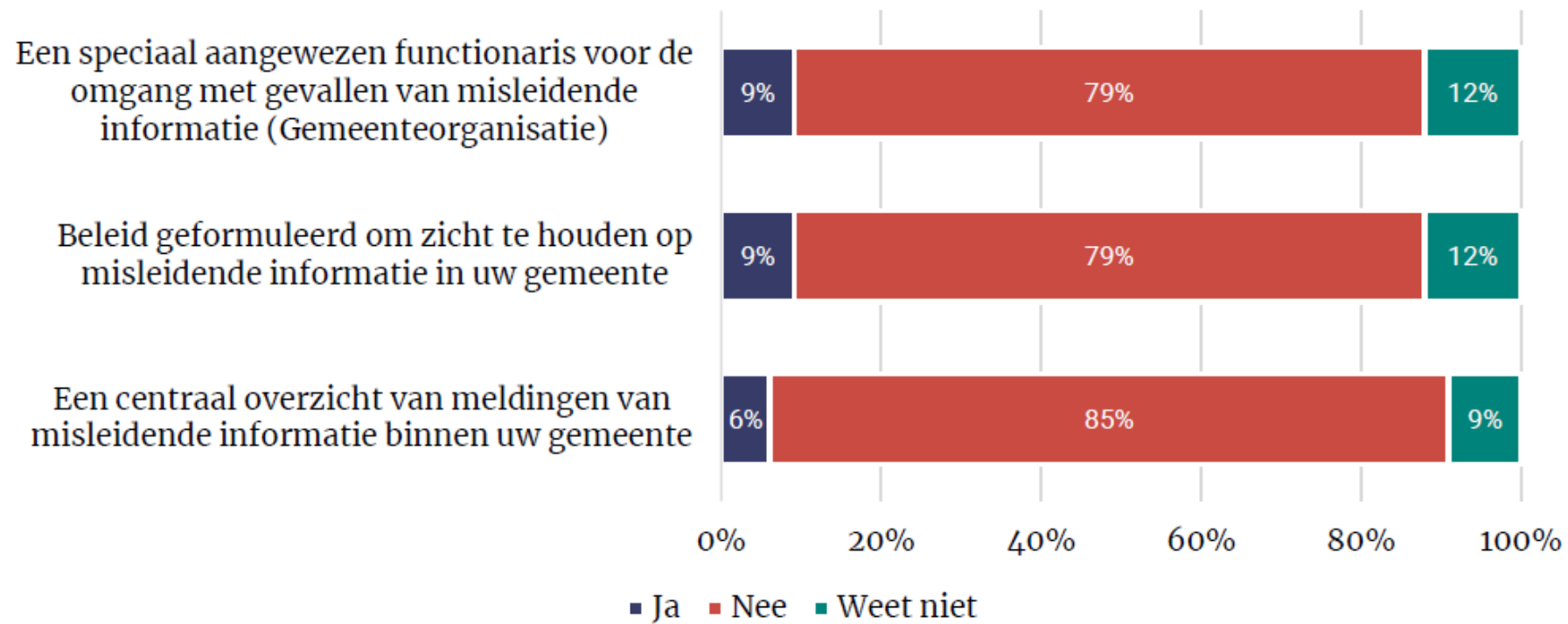
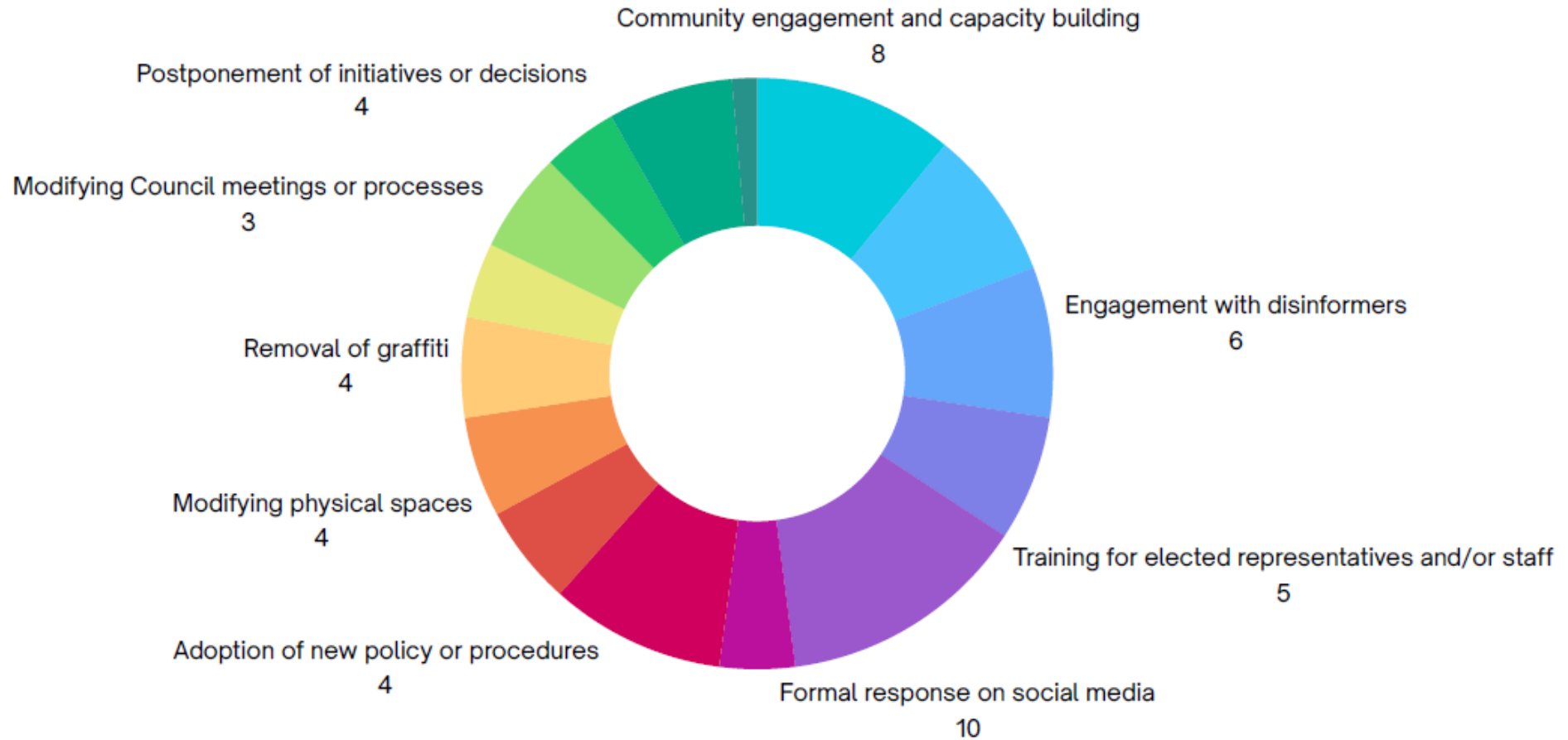

Figure 6: Current city disinformation response activities

Source: Cities playbook workshop pre-survey N=14

Peen, preek, zweep

- Ondersteunen pluralistisch medialandschap

- Mediawijsheid
- Counter-messaging/prebunken
- Fact-checken/debunken/labellen

- Due diligence/ notice & takedown-beleid / flagging
- Boetes/sancties
- Strafrechtelijke vervolging
- Onderdrukking/disruptie

Type	Intervention	How much is known?	How effective does it seem?	How easily does it scale?
	1. Supporting local journalism	Modest	Significant	Difficult
	2. Media literacy education	Significant	Significant	Difficult
	3. Fact-checking	Significant	Modest	Modest
	4. Labeling social media content	Modest	Modest	Easy
	5. Counter-messaging strategies	Modest	Modest	Difficult
	6. Cybersecurity for elections and campaigns	Modest	Modest	Modest
	7. Statecraft, deterrence, and disruption	Modest	Limited	Modest
	8. Removing inauthentic asset networks	Limited	Modest	Modest
	9. Reducing data collection and targeted ads	Modest	Limited	Difficult
	10. Changing recommendation algorithms	Limited	Significant	Modest

Public Information
 Government action
 Platform action

eigen influencers “Om desinformatie tegen te gaan en beter met inwoners te communiceren, onderzoekt de gemeente een officieel social media influencerprogramma. Geselecteerde contentmakers gaan op platforms zoals Instagram, TikTok en YouTube in gesprek met mensen, leggen beleid uit, factchecken populaire beweringen en beantwoorden vragen. Denk aan wekelijkse video's van influencers met veelgestelde vragen, reacties op trending nepnieuws of korte clips die misleidende claims ontkrachten.” AMS, ROT, UTR	informatieloket desinformatie “De gemeente onderzoekt een officieel Desinformatie Loket op haar website om inwoners te helpen desinformatie te herkennen. Dit online loket zou richtlijnen bieden, actuele misleidende claims uitleggen en factcheck-bronnen delen. In de sectie ‘Meest recente desinformatie’ kunnen gebruikers updates vinden en geverifieerde informatie raadplegen. Met de functie ‘Meld Desinformatie’ kunnen ze verdachte berichten doorgeven voor onderzoek.” AMS, ROT, UTR	identificeren sociale persona's “Sommige mensen zijn gevoeliger voor desinformatie dan anderen. Daarom onderzoekt de gemeente een aanpak waarbij gebruik van sociale media wordt geanalyseerd. Op basis daarvan worden kwetsbare groepen (persona's) in kaart gebracht, bijvoorbeeld ouderen of mensen met beperkte digitale vaardigheden. Zo kan de gemeente beter bepalen welke groepen het meest getroffen worden en gerichte ondersteuning bieden om de veerkracht tegen desinformatie te versterken.” AMS, ROT, UTR	gemeentelijke fact-checking “De gemeente onderzoekt een factchecking-initiatief om desinformatie aan te pakken. Bij verspreiding van nepnieuws onderzoekt en verifieert de gemeente de feiten, ontkracht onjuiste informatie en deelt correcte gegevens. Zo krijgen inwoners duidelijke en betrouwbare informatie, wat helpt om misleidend nieuws te bestrijden.” AMS, ROT, UTR	boetes voor individuen “De gemeente denkt erover na boetes op te leggen aan personen die opzettelijk schadelijke desinformatie verspreiden. Hiervoor worden duidelijke richtlijnen opgesteld om te bepalen wat strafbaar is. Eerst krijgen betrokkenen een formele waarschuwing; bij betwisting beoordeelt een rechter of de criteria zijn gevolgd.” AMS, ROT, UTR	boetes voor organisaties “Organisaties zoals mediabedrijven en online platforms kunnen desinformatie verspreiden. Daarom overweegt de gemeente een beleid waarbij organisaties een boete krijgen als zij desinformatie creëren of hier niet tegen optreden.” AMS, ROT, UTR
online gebiedsverbod “Om schadelijke desinformatie tegen te gaan, kan de gemeente een online gebiedsverbod invoeren voor personen die herhaaldelijk valse informatie verspreiden. Dit verbod zou hen verhinderen berichten te plaatsen of toegang te krijgen tot specifieke sociale mediaplatforms en websites.” AMS, ROT, UTR	trainingen in bibliotheken “Veel mensen hebben moeite nepnieuws online te herkennen. Daarom zouden bibliotheken materialen en workshops kunnen aanbieden om hiermee om te gaan. Denk aan gratis trainingen, seminars en interactieve sessies voor jongeren, ouders, docenten en ouderen. Hier leren ze feiten checken en misleidende koppen doorzien.” AMS, ROT, UTR	trainingen op scholen “De gemeente wil jongeren helpen kritisch te leren omgaan met online desinformatie door trainingen op scholen in te voeren. Deze programma's leren hen nepnieuws herkennen, analyseren en erop reageren, zodat zij digitale informatie verantwoord verwerken en weloverwogen beslissingen nemen. Deelnemers is vrijwillig, maar scholen worden aangemoedigd mee te doen.” AMS, ROT, UTR	trainingen medewerkers “Gemeentemedewerkers komen vaak in aanraking met desinformatie, zowel privé als op het werk. Om hen beter voor te bereiden, kan de gemeente trainingssessies aanbieden. Deze leren medewerkers desinformatie herkennen, beoordelen en effectief aanpakken. Ook krijgen ze handvatten om geloofwaardigheid te evalueren, goed te reageren en helder te communiceren met het publiek. Daarnaast wordt personeel aangemoedigd het goede voorbeeld te geven op sociale media.” AMS, ROT, UTR	valse koppen laten herroepen “De gemeente denkt erover in gesprek te gaan met de redactie van lokale kranten om desinformatie aan te pakken. Hierbij kan de gemeente een formeel verzoek indienen om een kop te herroepen en een correctie te publiceren als er misleidende beweringen staan die de volksgezondheid of veiligheid bedreigen. Dit initiatief versterkt de samenwerking met de media als het gaat om de aanpak van desinformatie.” AMS, ROT, UTR	omschrijving maatregel beleids-type Beknopte beschrijving zoals aan respondenten voorgelegd. STATUS MAATREGEL IN DRIE STEDEN (GEREALISEERD, OVERWOGEN, FICTIEF)

Fictieve casus
Stellingen
Discussievragen

Casus

In een gemeente krijgt de beleidsadviseur veiligheid op donderdagavond een mail binnen met de volgende tekst:

Onderwerp: KINDERLOKKERS IN WITTE BUSJES

U moet iets doen! Er rijden al maanden kinderlokkers in witte busjes door onze buurt. Als u geeft om uw inwoners moet u nu ingrijpen! Zie foto in de bijlage van het busje.

Na polsen bij collega's blijkt dat via het meldpunt en de gemeenteraad er meerdere meldingen zijn gemaakt door meerdere inwoners van kinderlokkers in witte busjes.

Casus

Er zijn plannen voor een nieuw woningbouwproject in de buurt van een chemische fabriek. Op dit moment wordt het raadsvoorstel voorbereid. Op de avond van de raadsvergaderingen gaat er een brief rond vanuit TNO en RIVM dat dit ernstige gezondheidsrisico's met zich mee brengt. Het blijkt dat deze brief niet van deze organisatie afkomstig is.

Hoe zou u handelen in deze situatie?

Stelling

“Als gemeente moet je grondig in beeld willen hebben welke desinformatie er lokaal rond gaat.”

Stelling

“Ik kies voor de vlucht naar voren en richt vandaag nog
een multidisciplinair projectteam
‘desinformatie rondom gemeenteverkiezingen’ in.”

Discussievraag

Wat zijn de legitimizeitsvoorwaarden voor een doortastende lokale omgang met desinformatie-risico's?

Hoe stel je vast of je het goed doet?

Discussievraag

Wat zijn specifieke voor- en nadelen (juridisch, bestuurlijk, organisatorisch, ander...) van de omgang met desinformatie op het lokale niveau?

(Wat is de 'niche' van gemeenten?)

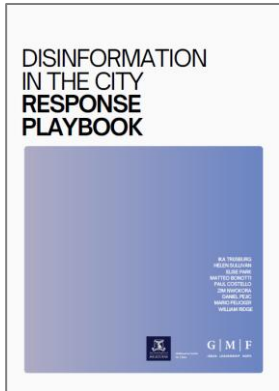
Take-aways?

- Bezin je op het thema en verhoud je ertoe: wat is de rol/taak van het gemeentelijke apparaat?
- Breng het thema onder de aandacht van medewerkers.
- Ga erover in gesprek met voor de hand liggende (lokale) stakeholders.
- Breng in kaart wat er (intern/lokaal) nu al mee gebeurt (en eventueel: wat er mogelijk/haalbaar is).
- Ontwikkel (in samenspraak) handelings- en communicatieprotocollen voor de ergste/meest riskante scenario's.

Belangwekkende recente rapporten

I&O Research (2023)

German Marshall Fund (2024)

OESO (2024)

EPTA (2024)

Carnegie Endowment (2024)

Universiteit Utrecht (2025)

**Universiteit
Utrecht**

Sharing science,
shaping tomorrow

**Over
Informatie
Gesproken**

**Institutions
for Open
Societies**

**Governing
the Digital
Society**